

קול צופיד

מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לְקִי
הָרַב מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

בא - תשס"ב - מאת מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

השיעור לעילוי נשמת :

מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

פרשת השבוע : בא

השיעור נמסר ע"י הרב מרדכי אליהו זצוק"ל, בשנת תשס"ב.

ט"ו בשבט – תרומות ומעשרות

התנהגות משה עם פרעה

השבוע נקרא בפרשה על המכות האחרונות ששלח הקב"ה על פרעה ועמו במצרים, ועל קשיות לבו של פרעה. ומשה רבנו לא מבין את הרשעות וקשיות העורף של פרעה, ואומר לו הקב"ה "הכבדתי את ליבך" אחרי שהוא בתחילה הכבד את לבו, לשתי מטרות :
א. כדי שפרעה ומצרים יקבלו את ענשם.
ב. כדי ששם ישראל יראה את זה "ולמען תספר באזני בנך" וכו'.

ופרעה שואל את משה אתם רוצים לעבוד את ה' "מי ומי ההולכים" (שמות י, ח), וכשמשעה עונה, נערים וזקנים, בנים ובנות, בצאן ובקר, אומר לו פרעה : אם אתם רוצים לקחת צאן ובקר בסדר, אבל ילדים וטף למה אתם לוקחים "לכו נא הגברים ועבדו את ה'" (שם פסוק יא) אם רצונכם לעבוד את ה', לזבח קרבנות וכו' את זה עושים המבוגרים ולא הילדים. ועל כן אומר "כי אותה אתם מבקשים", ואין דרך הטף לזבח (רש"י שם פרק י, פסוק יא) משה עונה : אצלנו הילד רואה כיצד האב מתנהג, כיצד הוא מתפלל, כיצד הוא עושה מצוות בשמחה ובטוב לבב, אע"פ שהילד קטן זה נחקק בזכרונו ומתפעל ומשתדל לעשות כך...

רק לאחר מכת חושך מתרכז מעט פרעה, כמו שכתוב (שמות י, כד-כו) "וַיִּקְרָא פְּרָעָה אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָכֵן עֲבֹדוּ אֶת ה' רַק צֹאנְכֶם וּבָקָרְכֶם יֵצֵאוּ גַם טֶפְלְכֶם וְלִדְּ עִמָּכֶם". והריכוז התבטא בכך שהסכים לשלוח גם את הטף. אבל משה רבנו אינו מסכים לשום פשרה, ובראותו את קשיותו של פרעה סביב המשא ומתן, הוסיף עליו תנאים יותר קשים, ודרש ממנו שלא זו בלבד שיצאו כל עם ישראל כולם, אלא גם שיתן לו זבחים ועולות משלו, ככתוב "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַם אֶתָּה תִתֶּן בְּיָדְךָ זִבְחִים וְעֹלֹת וְעִשְׂשָׁנוֹ לַה' אֶלְקֵינוּ. וְגַם מִקְנֵנוּ יֵלֶךְ עִמָּנוּ לֹא תִשָּׂא רִפְּסָה כִּי מִמֶּנּוּ נִקַּח לַעֲבֹד אֶת ה' אֶלְקֵינוּ וְאֶנְחֵנוּ לֹא נִדְּעַ מִה עֲבֹד אֶת ה' עַד בִּאֵנוּ שָׁמָּה".

לאורך כל הדרך, נצטוו מרע"ה לדבר עם פרעה בדרך ארץ שסוף סוף מלך הוא. אבל פרעה, במקום להכנע, התגאה עליו יותר, והתחיל לפנות למשה בדברי חוצפה וגסות רוח. אמר לו הקב"ה, מעתה גם אתה תנהג כמוהו ותתחצץ אליו. הרי בהתחלה אמר הקב"ה למשה לכבד את פרעה (עיין רש"י שמות יא, ח. ובמסכת זבחים קב) נכון שבתחילה אמר הקב"ה למשה להתנהג עם פרעה כאל מלך "מלך הוא והסבר לו פנים" (זבחים שם), זה היה לפני שפרעה הקשה את לבו, אבל אח"כ התיר לו. וזהו שכתוב (שם יא, ח) 'וַיֵּצֵא מֶעַם פְּרָעָה בְּחָרִי אָף', ואומרים חז"ל : שנתן לו סטירה בצאתו (זבחים שם).

לא משא ומתן אלא משא ללא מתן

משה רבנו רואה שפרעה מרמה אותו שוב ושוב, ומחליט שאין פרעה אמין יותר, וצריך מעתה לשנות את הגישה בדרך המשא ומתן, ולהקשות עליו במקום להתפשר עמו. אומר לו משה רבנו לפרעה, שבצאתם עליו לתת לו מצאן ובקר שלו לצורך קרבנותיהם וזבחייהם של עם ישראל, וכמו שכותב רש"י "גם אתה תתן - לא דיך שמקננו ילך עמנו, אלא גם משלך תתן". אומר לו פרעה, הלווא אני לא מסכים להוציאך אפילו בשלך, ואין אתה מבקש ממני שאתן לך משלך!! אומר לו משה, מעתה אין יותר עמך משא ומתן, אלא משא ללא מתן. ישמעו וילמדו האחרים על המשא ומתן עם הפלשתינאים, שאחרי ראותם והבינם שאין להם מנהיג אמיתי, ובכלל אין להם שום כוונה לשלום ולדו-קיום אלא למלחמה ולחבלה, (והאנייה

האחרונה הוכיחה זאת בעליל לעיני כל העולם), אין להם לנהוג עמם שוב בדרך משא ומתן, אלא כמו שלמדנו משרע"ה, והוא שילכו עמם בדרך משא ללא שום מתן. למשל, אם ירצו להעלות את רמאללה על שולחן משא ומתן, יאמרו להם שמעתה רמאללה שייכת לנו, ואם ידברו על עוד מחוזות, גם בהם יפול הגורל באותה הדרך.

כי האמת כל אר"י היא שלנו, והיתה טעות מבחינה הלכתית ומדינית למסור חלקים מאר"י לידיהם. ועתה רואים כמה הם שנו במעשיהם ובהסכמיהם, שסמכו עליהם ונתנו להם נשק ואחיזה באר"י.

סופו של המשא ומתן עם פרעה

כאשר פרעה מוציא את ישראל ממצרים, כתוב (שם ל) וַיִּקֶּם פְּרָעָה לִלְחָה הוּא וְכָל עֲבָדָיו וְכָל מִצְרַיִם וַתְּהִי צָעָקָה גְדֹלָה בְּמִצְרַיִם כִּי אֵין בֵּית אֲשֶׁר אֵין שָׁם מוֹת. וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לִלְחָה וַיֹּאמֶר קוּמוּ צֵאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי גַם אֲתֶם גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְכוּ עֲבֹדוּ אֶת ה' בְּדִבְרֵיכֶם. גַּם צֹאנְכֶם גַּם בָּקָרְכֶם קָחוּ כֹּחֵם אֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם וְלָכוּ וּבִרְכַּתְכֶם גַּם אֲתִי. וַתִּחַזַּק מִצְרַיִם עַל הָעַם לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם מִן הָאָרֶץ" (שם פסוקים לא-לב) הנה בהוציאו את העם, בטלו כל דבריו ועקשנותו, בטל מה שאמר רק הגברים, בטל מה שאמר שגם הטף ותו לא בלי הצאן, בטל מי ומי ההולכים, בטל מי ה' אשר אשמע בקולו, אלא הדרך פתוחה לכל עם ישראל ללא שום יוצא מן הכלל. וגם לתת למשה צאן ובקר לצורך זבחים ועולות, הסכים פרעה בסופו של דבר, וזהו שאומר להם גם צאנכם גם בָּקָרְכֶם קָחוּ כֹּחֵם אֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם, ואומר רש"י על פסוק זה, וז"ל : "ומוהו כאשר דברתם, גם אתה תתן בידיו זבחים ועולות". מכאן, שההצלחה בדרך משא ומתן זו מוכחת, בפרט כשהיא מונהגת בידי הקב"ה.

זבח רשעים תועבה

הרמב"ן והאבן עזרא והאור"ח שואלים, כיצד זה יעלה על הדעת שיקחו מצאנם של המצרים לצורך קרבנותיהם, והלווא המצרים היו עובדים לכבשים ולצאן? אלא, שלא היה בכוונת משה להקריב קרבנות מצאנם של מצרים שזה לא יתכן, אלא שרצה להלחיץ אותו בתנאים שלו. וז"ל הרמב"ן (פ"י פ' כה) "גם אתה תתן בידיו זבחים ועולות - לא אמר משה דבר זה על מנת להעשות, ולא עשה כן כלל, אבל הם דברי חיזוק. יאמר כי תכבד מאד יד ה' עליו ועל עמו, עד כי גם זבחים ועולות וכל אשר לו יתן בעד נפשו. ובאמת כי כאשר אמר להם (להלן יב, לב) וברכתם גם אותי, היה נותן בראצונו כל מקנהו לכפר עליו, אבל לא עלה על דעת משה לעשות זבח רשעים תועבה (משלי כא, כז), כי ה' חפץ דכאו, לא לכפר עליו, רק להענישו ולנער אותו ואת כל חילו בים. ורבותינו אמרו (מכילתא פרק יג, תנחומא בא ז) כי "כאשר דברתם" (להלן יב, לב) הוא על מאמרם גם אתה תתן בידיו זבחים ועולות. אולי רצו לומר שרמו להם לתת ככל אשר אמרו, לא שלקחו ממנו כלל, או זבחים ועולות להם כדי שיצאו, לא להקריבם עליו. וגם זה אינו נכון. אם כן, ודאי הוא שכל כוונתו היא להלחיץ אותו ותו לא. (ועיין באוה"ח שמוסיף ושואל : אע"פ שמותר לקבל מגוי קרבן להקריב בביהמ"ק (עין חולין יג, ב) זה אם מביא מעצמו ולא אם מבקשים ממנו עיי"ש)

ליל ט"ו בשקיעה משנה את שנת המעשרות

אנחנו נמצאים במוצאי ר"ח שבט, ובחדש זה לומדים הלכות תרומות ומעשרות, שכן יחול בו ראש השנה לאילנות לכל ענייני תרומות ומעשרות. למעשה, ט"ו בשבט הוא כעין חייץ לענין קביעת מעשרות הקשורות לשנה הקודמת, ומעשרות הקשורות לשנה זו. והזמן הקובע הוא ליל ט"ו בשבט עם שקיעת החמה. ובשו"ע כתוב (סי' שלא, סעי' נז) : "אין תורמין מפירות שנה זו על פירות שנה שעברה, ולא מפירות שנה שעברה על פירות שנה זו, ואם תרם - אינה תרומה, שנאמר : שנה שנה (דברים יד, כב). ליקט ירק ערב ר"ה עד שלא בא השמש, וחזר וליקט אחר שבא השמש, אין תורמין מזה על זה, שזה חדש וזה ישן. וכן אם ליקט אתרוג בערב ט"ו בשבט עד שלא בא השמש, וחזר וליקט אתרוג אחר משבא השמש, אין תורמין מזה על זה, מפני שאחד בתשרי ראש השנה למעשרות תבואה וקטניות וירקות, וט"ו בשבט ר"ה למעשרות האילן". ומכיון שט"ו בשבט הוא ר"ה הקובע לאילן, נמצא שביאת השמש של ליל ט"ו בשבט משנה את תקופת המעשרות של האילן (ולהלכה בענין חנטה).

קול צופיך

מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

בא - תשס"ב - מאת מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

היה מאריך בניגון המדגיש כמה שלבן היה רץ לפנות את ביתו מאלוהיו לשם בצע כסף, ומדגיש "ואנוכי" אני עשיתי מעשה זה ועיי' מגיע לי השכר) ועיין לארץ החיים באורך בנושא זה בעמודים 206-208 דפוס ראשון.

תרו"מ בזה"ז דאורייתא או דרבנן

בשו"ע מובאת מחלוקת זו בין מִן לְבִין הַרְמִי"א (שם סעי' ב), וז"ל: "בזמן הזה, אפילו במקום שהחזיקו בו עולי בבל, ואפילו בימי עזרא אין חיוב תרומות ומעשרות מן התורה, אלא מדבריהם - מפני שנאמר 'כי תבואו משמע ביאת כולכם ולא ביאת מקצתן, כמו שהיתה בימי עזרא. הגה: ויש חולקין, וסבירא להו דחייבין עכשיו בארץ ישראל בתרומות ומעשרות מדאורייתא, אך לא נהגו כן" (טור בשם ר"י). ולמעשה, זו מחלוקת בין הרמב"ם והראב"ד וז"ל הַרְמִי"א (הלכות תרומות ומעשרות פרק א' הל' כ"ו) "התרומה בזמן הזה ואפילו במקום שהחזיקו עולי בבל ואפילו בימי עזרא אינה מן התורה אלא מדבריהן שאין לך תרומה של תורה אלא בא"י בלבד, ובזמן שכל ישראל שם שנאמר כי תבואו ביאת כולכם כשהיו בירושה ראשונה וכמו שהן עתידין לחזור בירושה שלישית, לא כשהיו בירושה שנייה שהיתה בימי עזרא שהיתה ביאת מקצתן ולפיכך לא חייבה אותן מן התורה, וכן יראה לי שהוא הדין במעשרות שאין חייבין בזמן הזה אלא מדבריהם, כתרומה. אבל הראב"ד חולק עליו ואומר שתרו"מ בזמן הזה מדאורייתא, וז"ל (שם) "א"י לא כיון להלכה לפה דהא קי"ל קרבי יוחנן דאמר ביבמות תרומה בזמן הזה דאורייתא והוא עצמו נראה שכך כתב בתחלת הספר ואי איתא להא מילתא בחלה הוא דאיתא" עכ"ל. כוונתו על מה שכתב הרמב"ם שם בהלכה א' שתרו"מ אינם קשורים עם ביהמ"ק, עיי"ש. אבל צריך ביאת כולכם.

דעת מִן לענין תרו"מ בזה"ז

מִן כותב בענין תרומות ומעשרות בזמן הזה (יו"ד שלא, סעי' א), וז"ל "התרומות ומעשרות אינם נוהגים מן התורה אלא בארץ ישראל, בין בפני הבית בין שלא בפני הבית, ונביאים התקינו שיהיו נוהגים אפילו בארץ שנוער, מפני שהיא סמוכה לארץ ישראל ורוב ישראל הולכים ושבים שם. (מכאן לכאורה שכשמיביאים מלפפונים מעבר הירדן, חייבים בתרומות ומעשרות. וכן אם מיביאים פירות ממצרים, וגמר מלאכתם שם, חייבים בתרו"מ). וחכמים הראשונים התקינו שיהיו נוהגים אף בארץ מצרים ובארץ עמון ומואב, מפני שהם סביבות לארץ ישראל. סוריא, הקונה בה שדה חייבת בתרומות ומעשרות מדברי סופרים. ושאר הארצות, אין תרומות ומעשרות נוהגות בהן". כותב הארץ החיים סטהון: שלא ראינו נוהגים כן בירקות ופירות שמביאים מעמון, ממצרים ומבבל, והביא את הדרב"ז חדשות ח"ב סי' תרנ"ט ועיין שם הטעם לפה לא נוהגים היום בזה.

חופשת פסח בחוץ לארץ

בעתונות הדתית מרבים לפרסם הצעות מפתות בתנאים נוחים על חופשת פסח באיטליה או בכל מקום בחוץ לארץ, ועוד כותבים על זה שזה "מהדרין מן המהדרין". בכל פעם שאני רואה את זה, לבי נחמץ בקרבי - מה יש ללכת ולחפש באיטליה שאין בארץ ישראל. לשם מה ללכת ולפרנס את בעלי המלון באיטליה! על זה מתאים לקונן במקום בצאתי ממצרים, בצאתי מירושלים. אם מחפשים מזג אויר מיוחד, יש בארץ ישראל את כל סוגי מזגי האויר כמו בכל העולם כולו; אם מחפשים מקום חם, יש את טבריא, ואם מחפשים מקום קר, יש את צפת. היה אדם אחד ומיוחד בירושלים שנוהר בגלל זה שלא לנסוע בערב פסח יותר רחוק ממודיעין, כדי להיות מהמספיקים להקריב בו ביום. ושמה תאמר שהיום התחבורה יותר קלה ואפשר להגיע מהר, אין הדבר נכון. צא וראה כמה שעות נתקעו רכבים בפקקים בגלל כמה פתיתי שלג, על אחת כמה וכמה בזמן הקרבת קרבן פסח, שיש בפי"ז בפע"ע קהל רב.

צא וראה, בזמן אגריפס המלך היו כשתים עשרה מליון אנשים בירושלים לכל הפחות. הדבר הוברר כאשר שם עינו פעם על היהודים הבאים לירושלים להקריב את קרבנותיהם, שהיו הרבה מאוד, וכמו שחז"ל אומרים שהיו עולים לאכול על הגגות מרוב אנשים (ואפילו שאלו אם

השנה יחול ט"ו בשבט ביום שני, הרי שבילילה שבין יום ראשון ליום שני בשקיעת החמה תשתנה שנת המעשרות על הפירות. וההבדל יכול להיות של דקה אחת בלבד, למשל אם לקט אתרוג דקה לפני השקיעה, ומאותו העץ ליקט אתרוג דקה אחרי השקיעה, נקבעים מעשרותיו לשנה הבאה, ולא מפרש מזה על זה, אפי' כמו השנה שלנו שהיא שנה ראשונה לשמיטה ושנת א' למעשר שני.

גידולי הגויים באר"י נחשבים של ישראל לענין מעשרות

כתוב במשנה (חלה פרק ב, משנה א) "פירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ חייבים בחלה יצאו מכאן לשם ר' אליעזר מחייב ור' עקיבא פוטר". ידוע שקמח העשוי בארץ ישראל טעים יותר ובריא יותר מהקמח של חוץ לארץ, ויש כמה מקומות בעולם שמחפשים דוקא את הקמח של ארץ ישראל לעשות ממנו עיסה.

קמח של ארץ ישראל שהוצא לחוץ לארץ, ישנה מחלוקת אם חייב הבצק בחלה מדאורייתא או לא.

ומסביר הר"ש משנה זו, שבזמן שבאו לארץ ישראל, התחייבו בחלה מייד בהכנסם, ולא היה צריך שבעה שכבשו ושבעה שירשו. אך הוא שואל, האם הבצקים של הגויים שמצאום כבר נלושים ומוכנים - והם של גוי לכאורה - חייבים בחלה, כיון שסו"ס גמר מלאכתם ואפיינם נעשתה על ידי ישראל, או שמא שייכות הבצק קובעת, וכיון שהוא של גוי - פטור מחלה? על זה אומר הר"ש כלל גדול: אין לגוי שום קניין בארץ ישראל, וכל מה שמגדל בארץ ישראל אפילו אם זה שטח שלו, אינו מפקיע ממנו חיוב תרו"מ, והכל נחשב של הישראל לענין זה.

לפי זה, גם הבצק מעיקרו שייך לישראל, כיון שהחטים שגידל הגוי הם של ישראל, ועיי' חייב הבצק בחלה. כי קניינו של ישראל בארצם הוא כבר מתקופתם של אבותינו אברהם יצחק ויעקב. כלומר, בבואנו לארצנו, כשקונים מגוי פירות, צריכים להפריש עליהם תרו"מ כדין. וכלשוננו: "עד שלא נכנסו לארץ למפרע ירשו, דאמר רבי דוסית בשם רבי שמואל בר נחמן: לזרעך אתן, אין כתיב כאן אלא לזרעך נתתי, שכבר נתתי".

פירות חו"ל שגמר מלאכתם נעשה בארץ - חייבים בתרו"מ

מה הדין פירות שמביאים מחוץ לארץ, על מנת לעבדם ולגמור את מלאכתם בארץ ישראל, האם יתחייבו משום כך במעשר כדין פירות אר"י, או שמא ארץ מוצאם וגידולם של הפירות קובע, ונחשבים כפירות חו"ל לענייני תרו"מ.

ועל כן, אדם שקנה צימוקים בחוץ לארץ והביאם לארץ, ובכוונתו לעשות מהם מיץ, או יין - כיוון שגמר מלאכתם נעשה בארץ ישראל, אפילו שגדלו הצימוקים בחוץ לארץ - יתחייבו בתרומות ומעשרות כאילו גדלו בארץ. וכן שעורים שמביאים מחו"ל במיוחד עבור עשיית בירה וכדו' או שומשומין ועושים מהם שמן או סויה לשם עשיית שמן שזהו גמר המלאכה. אם עושים מהשומשומין שמן או טחינה, צריכים להפריש מהם תרו"מ, כיון שסביר להניח שעיקר גידולם לא היה לשם קישוט בעלמא, אלא לשם שמן וטחינה, ועל כן מתחייב בתרו"מ אם עושה אותם בארץ למרות שגדלו בחו"ל (ועיין לברכ"י סי' שלא, ס"ק יח-ט). ונהגו להפריש בלי ברכה.

פירות גויים שגמר מלאכתם נעשה על ידי ישראל

הקונה ענבים מכרמי גויים בארץ ישראל, למשל ענבי חברון, ועושה מהם יין, וכך היה בדעתו בעת הקניה - חייב להפריש מהם תרו"מ, כיון שגמר מלאכתם נעשה על ידי ישראל.

ישנה מחלוקת בין הפוסקים האם חייבים לברך על הפרשה כזו או לא (לגויים לפי דיניהם אסור למכור ענבים על מנת לעשות מהם יין, כי לפי הדין, שלהם אסור לשנות יין, אלא שלשם ממון ימכרו את אלוהיהם. וכמו שמצאנו בלבן שהיה מוכן לפנות מביתו את אלוהיו כמו שאמר לאליעזר, ובלבד שיצא לו מזה ממון. היה רב חשוב תלמיד חכם גדול רבי שאלו שהרבני ע"ה, והיה בקי בכל המשניות בעל פה, והיה ממריץ ת"ח ללמוד משניות בע"פ, כשהיה קורא בתורה ומגיע לפסוק של 'ואנכי פיניתי הביתי'

קול צופיך

מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג הַמְּקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

בא - תשס"ב - מאת מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

והתועלת שלהם בזה היא שהם זוכים ליישוב בארץ ישראל. וצריך לדעת את חשיבות רכישת קרקעות בארץ ישראל, שכן בכל מקום שלא יושבים שם יהודים, מיד מתיישבים שם אומות העולם. על כן מצות היישוב בארץ ישראל רבה וחשובה היא עד מאוד (ועיין לאבקת רוכל סי' כו שעשו זאת בפרהסיא, ועיין שם אם יש רוב מנין לאנשי חו"ל, אם אפשר לצרף יהודים מיושבי הארץ להשלים להם מנין שיתפללו ביו"ט שני של גלויות בארץ, ועיין ארץ החיים עמוד 78).

לא יאכל לפני קיום מצוה דאורייתא

כתוב אצל אליעזר עבד אברהם "לא אוכל עד אם דברתי דברי". יש מפרשים שהוא רצה לשאול אותם אם הפירות מאר"י או מחו"ל, ואם זה כשר או לא או עשור או לא וכו'. וי"א: כתוב שאם אדם חייב לקיים מצוה דאורייתא, אסור לו לאכול, ואם התחיל לאכול יפסיק עד שיקיים מצות דאורייתא. וכתב בעל 'גליון מהרש"א': "וכן אבי הבן אסור לו לאכול עד אחרי הברית". מאחר והאבא חייב לקיים מצוות עשה דאורייתא. ויש נוהגים להקל מכיון שמוסרים את הילד למוהל. וא"כ למוהל אסור לאכול עד שיעשה את הברית. ויש שאמרו מכיון שמזמינים לברית הרבה אנשים אין חשש שמא לא יעשה את המצווה (עיין בנחלת צבי על שו"ע יו"ד סי' רסב). אליעזר אמר אני נשבעתי לאברהם אבינו, ועל כן איננו יכול לאכול, עד אשר אומר את דברי.

כתוב בתורה "ונחשב לכם תרומתכם" - אורח שבא לחברו ביום חול ומביא לו פירות, והאורח אינו יודע אם פירות אלו מעושרים או לא. והוא מתבייש לשאול את המארח אם עישר או לא, מה יעשה? מהדין ברגע שהצלחת מוגשת לאדם, הרי כאילו הקנו לו אותה. ומעתה כל הירקות והפירות שבה שייכים לו. ועל כן יכול להפריש תרומה, ולא יאמר בפה שלא תהא לו אי נעמיות עם בעה"ב, אלא יחשוב בלבד (עיין שו"ע יו"ד סי' שלא, סעי' מו) ויקצה מקום מסוים בצלחת לכך, ואחרי סיום אכילתו יגרום לכך שהשיריים שהם תרומה גדולה ותרומת מעשר ישמרו בקדושתן. וברור שלא יאכלו אותם אחרים.

קמח הבא מחו"ל לארץ

קמח הבא מחו"ל ונילוש בארץ ישראל - חייב בחלה. קמח הבא מחו"ל ועשו ממנו מאכל בארץ ישראל - לא חייב במעשרות. חיטה מחו"ל שנטחנה בארץ - זה גמר מלאכה, וחייבים להפריש מהם תרומה וי"א בלי ברכה.

(כבר הזכרנו שהחוב בתרומות ומעשרות בזמן הזה הוא מדרבנן (שו"ע יו"ד סי' שלא, סעי' ב ובגר"א שם). הרב"ד סובר שזה מדאורייתא. רמ"א כתב: דאורייתא, אך הוסיף שלא נוהגים כן, והגאון חלק עליו).

בצל שהצמיח עלים האם חייבים בתרומה?

הקונה בצל שגדל באר"י, ורואה שצמחו בו עלים ירוקים, האם עלים אלו חייבים בתרומה או לא? (לגבי צמחונים האוכלים חיטה נבוטה וכן תירס נבוט הדין שונה, שזה ברור שחייבים להפריש מהם תרומה).

ישנו הבדל אם יש בראש הבצל עפר או לא: יש מי שאומר: אם יש בראש הבצל עפר - חייב בתרומה. ויש מי שאומר: אין כל התייחסות לעפר, ומסתכלים על הבצל כולל העלים כגוף אחד ואין צריך להפריש תרומה. הכלל הוא: מחשבתו של האדם יכולה לחייבו ויכולה לפטרו. אם התכוון שיצא עלים ירוקים - חייב בתרומה. אך אם קנה את הבצל, ולא ניחא ליה בעלים שיצאו - אינו חייב בתרומה (עיין בירושלמי מעשרות פרק ה, הלכה א). ולפיכך חיטה או תירס נבוט חייב בתרומה בלי ברכה.

הזת עציץ בשבת - אסורה

ישנו דבר הנקרא "פרפסיא", ומפרש רש"י: "עציץ שנקוב שזרעו בו. ובתשובת הגאונים מצאתי שעושים חותלות מכפות תמר, וממלאים אותם עפר וזבל, וכ"כ יום אותו יום לפני ר"ה עושה כל אחד ואחד לשם כל

היושבים על העצים נחשבים כאוכלים בירושלים או שמה זהו אור שחשב מחוץ לתחומי ירושלים). הוא ביקש מהכהנים לזרוק שקד על כל כליה שמקריב, ספרו ומצאו מליון ומאתיים אלף שקדים, כלו מליון ומאתיים אלף קרבנות, כאשר הקרבנות הוקרבו לפי משפחות (עיין פסחים סד, ב). ועל כל קרבן היו לפחות עשרה אנשים מנויים עליו בגלל לחץ, והיו הרבה משפחות שהיו מנויים עליו הרבה יותר מעשרה, הרי שהיו לכל הפחות 12,000,000 אנשים מבני ישראל!! נקל לתאר שכשיבא המשיח, ירבה המספר הזה כמה עשרות מונים, שכן ירצו לבא מכל העולם כולו, וכן יחיו מתים רבים, ואז מה יועילו הרכבים, אדרבה לא יהיו אלא מטריד, ובדאי שהמשטרה תאסור גישה לכל כלי רכב ברדיוס גדול סביבות ירושלים. בתי המלון היוקרתיים ביותר בירושלים יהיו הפקר לעולים בגלל שהשטח קנוי לכל ישראל, ויתוגמלו בגלל המיסות שלהם בעורות הבהמות ובקבוקים ריקים (עיין מגילה כו, א ותוס' שם). יש יהודי בעיר העתיקה שבכל שנה אני מבקש ממנו לשמור לי מקום על גג ביתו שיהיה שמור לי לשבת שם לאכול את הקרבן אם יבא המשיח. אם כן, מה יש ליהודים לברוח ולחפש בחוץ לארץ, הרי משם ירצו לכאן! זה לא יעזור אפילו אם ימצאו מטוס מהיר, הרי אפי' אם נמצא בארץ ויכול להגיע ע"י סוסים ופרדים לא מועיל, ונקרא רחוק (עיין גמרא פסחים דף צד, א, ורמב"ם הלכות קרבן פסח פרק ה, הלכה ט).

נ"מ אם ההפרשה מדאורייתא או מדרבנן

הרמ"א היה בחוץ לארץ ואומר, שיש חולקים וסבירא להו שחייבים מדאורייתא, אך לא נהגו כן. הגאון מוילנא אומר על הרמ"א, רוב הפוסקים אומרים שהחוב מדרבנן. שמה תאמר מאי נ"מ אם נאמר מהתורה או מדרבנן, הנ"מ העיקרית היא: בדין "בל תוסיף", שאסור להוסיף שום מצוה כאילו היא מן התורה. ואם כן, אי אפשר לומר שיפרישו את תרומותיהם בגלל שהיא מצוה מדאורייתא. בסידורים שלנו כתוב, שאם אכל כדי שביעה צריך לומר שהוא מברך ברה"מ? מדאורייתא. וכן בלשם יחוד של ליל שבת, צריך לומר שקידוש בליל שבת דאורייתא הוא בדברים, וקידוש על היין הוא מדרבנן. ועל אף שיש תוס' שאומרים שקידוש על היין מדאורייתא (תוס' פסחים דף קו ד"ה זוכרהו), אין הלכה כן. ועל כן אומרים הריני מקיים מצות עשה של זכור את יום השבת לקדשו בדברים מדאורייתא, ומדרבנן על היין. הרי, שלמעשה, הנהגנו בכל מקום להדגיש על כל מצוה ומצוה אם היא מדאורייתא או מדרבנן, והוא משום שאין להוסיף מצוות על הדאורייתא.

חומרת איסור אכילת טבל

אכילת טבל היא איסור חמור מאוד, עד כדי כך שביום כיפור אם יש חולה הנוטה למות, וחייבים להאכילו, ויש אפשרות להאכיל אותו או טבל או נבלה, יאכילוהו נבלה ולא טבל. והסביר רש"י (יומא פג) שטבל הוא מיתה בידי שמים (ועיין לר"ח) משמע שטבל ונבלה, מאכילים אותו נבלה. אמנם בזמן הזה טבל עדיף שאיסורו מדרבנן, מול איסור אכילת נבלה שהיא מדאורייתא.

להדפיס ספרים בארץ עבור חו"ל

יש מי שאמר שאסור להדפיס ספרים בארץ ישראל ולהוציאם לחוץ לארץ, כיון שמחירם יעלה בארץ, כשם שאין מוציאים פירות חשובים מאר"י לחו"ל (עיין ב"ב צא, א; ושו"ע חו"מ רלא). אולם עיין בארץ החיים שכיום זורעים ונוטעים עצי פרי בארץ, ושולחים מהם לחו"ל, וכן אתרוגים וספרים, כי על דעת כן נטעו והדפיסו. ואדרבה, בזה יש פרנסה ליושבי הארץ (עיין ארה"ח יו"ד סי' שלא עמודים 215-216 דפוס ראשון) ועל סמך זה שולחים אתרוגים ומצות לחו"ל, וכן שאר פירות. בזמננו מדפיסים ספרים בשביל חו"ל, שיוצא מזה רווח לאנשי ארץ ישראל, ועל כן מותר שזה לטובת אנשי א"י. כעין זה מצינו, שפעם היו אומרים לאנשי חוץ לארץ בחגים להתפלל בהצנע ובמקלט את תפלות יום טוב שני. אבל היום השתנה הדבר, אלא אדרבה נותנים להם מקומות מרכזיים ומפוארים להתפלל תפלות של יום טוב שני, וזאת משום שהבאים מחוץ לארץ תורמים בעין יפה להחזקת מקומות תורה אשר בארץ ישראל הזקוקים כל כך לעזרה.

קול צופיך

מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְּקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הֶרֶב מֵרַדְכִי אֵלֵיהוּ זְצוּק"ל

בא - תשס"ב - מאת מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג מֵרַדְכִי אֵלֵיהוּ זְצוּק"ל

שהמשיח מגיע, והוא נמצא בחו"ל, מה יעשה? ירוץ מהר לשדה התעופה לתפוס מקום בטיסה של אר"י, אך הנה הוא מגיע ורואה שהקדימוהו אנשים רבים ולא יהיה לו מקום במטוס. אבל כתוב: מי שמתפלל בבית כנסת בקביעות, כשיבוא המשיח מיד ירוץ לבית הכנסת מכיון שהקב"ה יקח את כל בתי כנסיות ועיבירם לארץ, "ותחזינה עינינו בשוּבך לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים". וכן כתוב: "תניא, ר"א הקפר אומר: עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבל שיקבעו בארץ ישראל שנאמר 'כי כתבור בהרים וככרמל בים יבא'. והלא דברים קל וחומר, ומה תבור וכרמל שלא באו אלא לפי שעה ללמוד תורה נקבעים באר"י, בתי כנסיות ובתי מדרשות שקורין ומרביצים בהם תורה עאכ"ו"כ" (מגילה כט, א).

ומה יעשה אדם שקבוע לו מקום לתפילה בבית כנסת באר"י, ונוסע לקראת החגים. או נאמר מתלהב מהפרסומות של נסיעה לחו"ל, ופתאום יבא המשיח?

זאת הארץ לגבולותיה

הקב"ה אומר למשה רבנו ע"ה: "זאת הארץ אשר תפל לכם בנחלה ארץ כנען לגבולותיה" (במדבר, לד, ב). לפי הפשט הפירוש הוא שהראה הקב"ה למשה היכן הגבולות של הארץ. אבל רש"י מפרש: "לפי שהרבה מצוות נוהגות בארץ ואין נוהגות בחו"ל, הוצרך לכתוב מצרני גבולי רוחותיה סביב. לומר לך, מן הגבולים ולפנים המצוות נוהגות". אומר הרב בעל 'כפתור ופרח': ישנו נהר ששמו קוסמיא ליד צידון. ונקרא כך מפני שהוא חותך בין אר"י לחו"ל ("קוסמיא" בערבית "חתך").

אומרים חז"ל כשיבוא המשיח הקב"ה יתן לנו גם את הקיני וקניזי והקדמוני, ולעתיד לבוא הכל יהיה בידינו. וגם גבולות ירושלים יתרחבו, בכדי שנוכל לאכול מעשר שני וקרבתו. וי"א: גם גבולות ביהמ"ק יתרחבו מכיון שישנם קרבתו הנאכלים בתוך ביהמ"ק.

הפרשת תרומה במחשבה

בש"ע נפסקה הלכה: "המתכוון לומר תרומה ואמר מעשר, או רוצה לומר מעשר ואמר תרומה - לא אמר כלום, עד שיהיו פיו וליבו שווים (מאחר וזה כנדר). הפריש תרומה במחשבתו ולא הוציא בשפתו כלום - הרי זה תרומה, שנאמר: ונחשב לכם תרומתכם". כלומר, מותר להוציא תרומה במחשבה ולא חייב לומר בפה, משא"כ שאר דברים שאדם צריך לומר בפיו (ועיין לעיל, וביו"ד סי' שלא סעיפים נה-נו). שואלים התוס' במסכת גיטין (לא, א בד"ה במחשבה): מאחר ומותר להפריש תרומה במחשבה, ולפי רש"י שם בד"ה ובמחשבה, נותן עיניו בצד זה לשם תרומה, ואוכל בצד זה (בצד השני) ואע"פ שלא הפריש" וכו' הכוונה לא הפריש - בפועל. ואומרים התוס' שם, מדוע לא מפרישים תרומה בשבת, הרי אפשר לעשות הכל במחשבה. ומתירים: מאחר ובפועל האוכל מתקן חשוב כמו "מתקן בשבת".

על סמך זה אומר הרב חיד"א: על המן כתוב "את אשר תאפו אפו ואשר תבשלו בשלו", ואומר משה רבנו: שאת כל מלאכת ההכנה שיעשו ביום שישי.

שואל הרב חיד"א: מדוע שביום שבת לא יאמרו את הטעם שרוצים לאכול במן?

והוא עונה: על ידי מחשבה אתה מתקן את הדבר ותיקון אסור בשבת, כדברי התוס' הנ"ל (עיין פני דוד על פרשת בשלח משם מהר"ש פרימו זצ"ל).

עשרתם, ערבתם, הזליקו את הנר

כל אדם חייב לדעת הלכות תרומה וסדר ההפרשה, ועל כן ילמד היטב הלכות אלו. וכיום ישנם ספרי הלכה רבים. וכל אדם ישתדל לשים לוח של הפרשת תרומה, וילמד לאשתו הלכות אלו.

קטן וקטנה שבבית וזורעים בתוכם, וקוראים לו פרפיסא וצומח. ובערב ר"ה נוטל כל אחד ואחד שלו ומחזירו סביבות ראשו שבעה פעמים ואומר זה תחת זה, זה חליפתי זה תמורת, וזורקים לים" (עיין שבת דף פא, ב).

עציץ נקוב בבית או עציץ עשוי מחרס או עץ, יש להזהר לא להרימו ולא להניחו על שולחן ביום שבת. ואם נמצא על השולחן אין להניחו על הרצפה. ואם נטל עציץ המונח על השולחן, והניחו על הרצפה - חייב משום זורע. ואם נטלו מהרצפה והניחו על השולחן - חייב משום תולש. אומר רש"י (שם ד"ה חייב): "ולי נראה, דמה שחייב לאו דוקא (לא חייב קרבן או סקילה) אלא אסור".

לעומת זה, הרמב"ם בהלכות שבת (פרק ח, הלכה ד) כותב: "כל זרע שקצירתו מצמחת אותו ומגדלה אותו, כמו אספסתא וסלקא, הקוצרו בשבת בשגגה - חייב שתי חטאות, אחת מפני שהוא קוצר, ואחת מפני שהוא נוטע. וכן הזומר והוא צריך לעצים - חייב משום קוצר ומשום נוטע. גבשיות של עפר שעלו בו עשבים, הגביהם מן הארץ והניחה על גבי יתדות - חייב משום תולש. היתה על גבי יתדות והניחה על גבי הארץ - חייב משום זורע" (ועיין שם לכסף משנה ולמגיד משנה, היינו שלא כדברי רש"י ועיין שם בתוס' ד"ה "והניחו").

כן (מעמד) גבוה של ברזל שמעליו ניתן להניח עציץ, אם אדם לקח בשבת עציץ נקוב מהרצפה והניחו על כן זה - חייב משום תולש. ואם הורידו והניחו על הרצפה - חייב משום זורע (לדעת הרמב"ם, לדעת רש"י איסור). ועל כן, יש להזהר לא למשוך עציצים או להזיזם ביום שבת. ובפרט לעיתים כשבאים אורחים, ומפאת חוסר מקום מוציאים את העציצים למרפסת בשבת, ואם עוקרו ממקומות הוא תולש, ואם מחזירו עובר על זורע. ואם יש שם שמש זה עוד בעיה. וכל זה מדובר בעציץ נקוב, ויש להחמיר גם אם אינו נקוב, אם עשוי מחרס או מעץ, וכל חומר הדומה להן (ועיין שו"ע סי' שלו, סעי' ה' והחוננים עלו וסעי' יא). וי"א: שכל עציץ הוא מוקצה שמא יתלוש.

פרחים באגרטל

הדסים המונחים בתוך אגרטל מכל חומר שהוא, מותר להוציאם מתוכו בשבת ולהריח בהם ולהחזירם. וכן כל צמח שאין בו פרח, ובלבד שהיו בו מים מע"ש (ועיין שם).

בוטנים שנתפזרו - איסור מעמר

אומר כה"ח: אדם שאכל עוגה עם שומשום ביום שבת, ומעט מהשומשום נתפזר על השולחן - אסור לו לקבץ באצבעו ולאכול (משום מלקט ודין מעמר או לש. עיין כה"ח סי' שמ ס"ק פד), היינו לקבצם באצבעו או ללחלח את האצבע במים או ברוק ולקבצם, דהווי כלש.

אדם אוכל בגינת ביתו ביום שבת, ומחלק לילדים בוטנים וכדו' ונפלה הצלחת ונתפזרו הבוטנים - אסור ללקטם משום מעמר, אלא לוקח מעט מעט ואוכל (שו"ע סי' שלה, סעי' ה' והחוננים עליו).

מבא בהלכה שבשמחת תורה נהגו לזרוק תמרים, שקדים וצימוקים. לכאורה, כיצד הילדים אוספים אותם בכיסיהם, הרי זה דבר שגידולו מן הארץ ויש בזה משום מעמר? משום שזה לשמחת הילדים ביום טוב (שו"ע סי' שלה, ס"ק לא. ומדובר כנראה בקרקע לא מרוצפת) ובפרט שכיום לא זורקים פירות אלא סוכריות שמותר לילדים לאוספם ולהניחם בכיסם.

בתי כנסיות שבחו"ל יעברו לאר"י

ישנם מצוות ששייכות רק לאר"י. דוד המלך ע"ה אומר (שמואל א כו, פסוק יט): "גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה'". אדם שנוסע לחו"ל הוא מגרש את עצמו מאר"י. יתאר אדם לעצמו

קול צופיך

מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מֵרַדְכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

בא - תשס"ב - מאת מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג מֵרַדְכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

בע"ש הבעל שואל את האשה: "עשרתם? ערבתם? הדליקו את הנר. ואם לא למדה הלכות מעשר וסדר הפרשתן כיצד ישאל אותה.

כשיבוא המשיח דיני תרו"מ יהיו יותר קשים, כי יהיו מדאורייתא וצריך נתינה ממש לכהן, לוי ועני. אך אז יתקיים הפסוק "ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", כל אדם יהיה תלמיד חכם וידע את כל ההלכות, אם התחיל ללמוד מעתה.

כל אדם צריך לעשות לעצמו סימן כשקונה פירות וירקות, שלא יכניסם למקרר עד שיפריש מהם תרו"מ, או שישים סימן על המקרר. היה רב גדול שאמרו עליו שהוא 'שני לבא"ח', הגאון רבי נסים כדורי זצ"ל, והוא הוציא חוברת קטנה הנקראת "חיבת הארץ" ובה תמצית ההלכות כיצד להפריש. ועשה זאת לאחר עליית גולת בבל לארץ, וישב ולמד את הלכות תרו"מ בצורה יסודית, והיה ידוע כבעל שכל גדול ופסקן מובהק, והפיץ את החוברת לעולים שלא התרגלו ולא נהגו בחו"ל להפריש תרו"מ.

יש שאומרים משם החזו"א ואחרונים: שאם אדם אינו יודע כיצד להפריש תרו"מ, יתן אחד ממאה ויאמר "אני עם הארץ, ואני מכוון כמו שכתוב בסידור בעמוד כך וכך ויהיה חשוב כאילו הפרשתי תרו"מ". ודבר זה מועיל בתנאי שיהיה לו סידור. ודבר זה נלמד מרבי מאיר בעל הנס, כדלהלן או יניח לוח להפרשת תרו"מ.

אלקא דרבי מאיר ענני

מסופר על רבי מאיר שבא להוציא את אחות אשתו מבית הסוהר. והשומר אמר לרבי מאיר שהוא מפחד להוציאה שמא המלך יהרוג אותו על ידי הכלבים עזי הנפש. אמר לו רבי מאיר תביא את הכלבים הללו. הביאם השומר והם רצו לכיוון רבי מאיר, מיד הוא אמר "אלקא דמאיר ענני", מיד ברחו הכלבים. שאלו השומר מה אמרת? לימדו ר' מאיר לשומר מה שאמר (ענין מסכת ע"ז יח, ע"א וע"ב).

שואלים: ר"מ אמר בכוונה גדולה, והגוי הרי לא מבין ולא יודע, וכיצד זה עזר לו? אלא הוא אמר את המשפט על דעת ר"מ. ועוד מקשים, כיצד רבי מאיר אמר 'אלהא מאיר ענני', הרי כתוב שאין הקב"ה משרה שכיתו רק על אדם שנפטר ולא בחייו? עונה המהרש"א: רבי מאיר אמר 'אלהא המאיר לארץ ולדירים עליה ענני' (ועל כן בסליחות יש אומרים אלהא דרבי מאיר ענני, וי"א אלהא דמאיר ענני, ולשני הגירסאות ישנו מקור).

וכתוב שהמלך כעס על השומר ורצה לצלוב אותו בתליה, ולא הצליח, כי השומר אמר "אלקא דמאיר ענני". שאלו אותו, מדוע לא מצליחים להורגו. סיפר להם את מה שלמדו ר"מ. לקח לוח וציירו דיוקנו של רבי מאיר שיחפשוהו ויתפסוהו.

יום אחד השוטרים מחפשים ברחובות והנה ראו את רבי מאיר, מה עשה? נכנס למסעדה של גויים והזמין בשר חזיר, ושם אצבע אחת ברוטב ואצבע שניה הכניס לפיו. ראו זאת השוטרים ואמרו: זה אינו רבי מאיר זה אחר. ומאז קראו לו אחר. וי"א שנקרא כך מפני שהיה לומד תורה מאלישע אחר (ענין במסכת ע"ז דף ח).

יה"ר שיבוא המשיח ויתקיים בנו "ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים". ונלמד כיצד להפריש תרו"מ מדאורייתא, ויה"ר שיהיה בעגלא ובזמן קריב ונאמר אמן.

***רוצים לקבל קול צופיך באמייל כל שבוע !!**

שלחו לנו בבקשה באמייל ל- webmaster@harav.org

